

Müsaibim Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə çox gözəl əsərlər təqdim etmiş, hal- hazırda Şimali Kipr Türk Respublikasının Yaxın Şərq (Yakın Doğu) Universitetinin Səhnə Sənətləri fakültəsinin professoru, tanınmış Azərbaycan bəstəkarı, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar İncəsənət xadimi Cavanşir Quliyevdir.

1. Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafı ilə bağlı hansı fikirləriniz var?

-Azərbaycan musiqi sənəti geniş anlayışdır. Düşüncəmə görə, Azərbaycanda bəstəkarlıq peşəsi kifayət qədər harmonik və dinamik inkişaf edir. Hətta bütün böhranlara, son 15-20 ilin böhranlarına baxmayaraq ayaqda qala bilən, belə deyək, inkişafından geri qalmayan sahələrindən biridir. Yəni hər 5-10 ildən bir yeni bəstəkarlar nəslı gəlir. Bu iş uğurla davam edir və bu bəstəkarların içində təbii ki, həmişəki kimi fərqli istedadla malik olan bəstəkarlar var. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda bəstəkarlıq peşəsi hələlik istədiyimiz səviyyədə olmasa belə, şükürlər olsun ki, hər halda sağlam olaraq dinamik şəkildə inkişaf eləyir.

2. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılıq inkişafı üçün fikirləriniz?

-Hər bir insanın, özəlliklə bu adam bəstəkardırsa, öz fərqli baxışı var. Təbii ki, mənim də öz düşüncə tərzim var. Amma mənim baxışım başqaları üçün ömək olmaya da bilər. Çünki, yaradıcılıq individual işdir. Hər bir yaradıcı adamın öz baxışı var, öz nöqtəyi-nəzəri var. Öz sənətinə belə. Başqasının düşüncəsi ilə üst-üstə düşməyə bilər. Mən belə hesab edirəm ki, Azərbaycan bəstəkarının mütləq milli köklərə bağlı olması lazımdır. Təbii ki, müasir bəstəkarlıq texnologiyasının inkişafından geri qalmamaq şərti ilə. Amma kökləri mütləq milli olmalıdır. Bu günə qədər, əsasən, belə idi. Bu gün də belədir, bəstəkarlarımızın böyük bir hissəsi milli köklərə bağlıdır. Gələcəkdə də belə görürəm yəni, kəskin bir dəyişiklik mən həm gözləmirəm, həm də istəmirəm. Çünki, Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbi çox parlaq bir fəaliyyət növüdür və tarix də millətimizə çox gözəl əsərlər verdi. Hətta

sizə deyim ki, sayca bizdən çox olan millətlərdə belə bu qədər gözəl bəstəkarlar və əsərlər yoxdur. O baxımdan biz bunu dəyərləndirməliyə və qorumalıyıq. Bütün bu uğurların əsası nədir? Köklərə bağlılıq. Milli musiqiyə bağlılıq. Mənca bu davam etməlidir.

3. Azərbaycanda gənc bəstəkarlara münasibətiniz necədir?

-Mənim gənc bəstəkarlara indi də, həmişə də münasibətim müsbət olub. Onlarla həm şəxsi dostluqlarım olub, həm də yaradıcılıq ünsiyyətim olub. Hətta bəzilərini məni özlərinə bir növ bir az müəllim kimi də hesab edirlər. Hərçənd birbaşa dərs verməmişəm onlara. Amma peşəylə bağlı six-six ünsiyyətlərimiz, söhbətlərimiz olub. Mən hesab edirəm ki, gənc bəstəkarlarımızı sözdə yox, işdə qorumaq lazımdır. Sözdə yox, işdə onlara qaşığı göstərmək lazımdır.

Çünki, biz də gənc olarkən Sovet İttifaqının dönməsinə düşdük və o illərdə çox tez-tez icaslarda gənc bəstəkarlara qaşığı söhbəti, mövzusu müzakirə olunardı. Hesabat verərdilər ki, qaşığı göstəririk filan. Amma, mən o zaman təəccüb edirdim ki, gənc bəstəkarlardan biri mən olduğum halda, nədənsə mən bu qaşığı görmürəm. Bunlar qaşığını kimə göstərir? Belə bir vəziyyət var idi o vaxt. Yəni, hamısı yalan idi, söz idi. Gənc bəstəkarların problemləri var. Həm məişət problemləri olur, həm maddi problemləri olur, həm də mənəvi dəstəyə ehtiyacları olur. Bunun hamısını cəmiyyət olaraq, musiqi icatçıları olaraq nəzərə alıb, yardımımızı əsirgəməməliyik. Çünki, əslində biz o yardımları onlara etmirik. Azərbaycan musiqisinə edirik. Azərbaycan mədəniyyətinə edirik. Çünki, bu bəstəkarlar uğurla irəlilədikcə bəyragımızı da irəli aparacaqlar. O baxımdan da onları biz çox sağlam və problemsiz yetişdirməliyik.

4. Azərbaycanda gənclərin, tələbələrin düşüncələrində hansı dəyişikliklər edirdiz?

-Mən istəyirdim ki, Azərbaycanda gənclər daha mədəni olsun. Təbii ki, mədəni və savadlı gənclərimiz var, az deyil. Amma, ümumiyyətlə, mən istəyirdim ki, daha çox olsun. Mən xaricdə işləyirəm. Universitetdə dərs verirəm. Orda da azərbaycanlı tələbələr oxuyur. Onların içində belə dəyərkə, mədəni səviyyəsinin üstün olmasını arzu edirdim tələbələr var. Mən səviyyə dedikdə, geniş mədəniyyəti nəzərdə tuturam. Söhbətimizin başında da dedim, Azərbaycan musiqi mədəniyyəti çox geniş anlayışdır. Hətta, dərin bir dənizə, okeana bənzər bir mədəniyyətimiz var. Onun hamısını dilmək, öyrənmək, mənimsəmək və bunun nəticəsində zövqləri yüksəltmək yolunda mən istəyirdim ki, gənclərimiz daha əzmlilə olsunlar. Çünki, mən nə gizlədim açıq, bəzən mədəni səviyyəsi aşağı olan gənclərə rast gəlirsən və heyifsənirsən ki, bu gəncin mədəni səviyyəsi bu qədərdir, bu demək ömrü boyu belə inkişafdan, mədəniyyətdən geri qalaraq yaşayacaq. Və dünyanın özəlliklə, Azərbaycanın bir çox mədəni nailiyyətlərini, musiqi nailiyyətlərini anlamayaraq yaşayacaq. Yazığın gəlir o gənclərə.

Qısaq demək istəyirəm ki, gənclərimizin daha dünyagörüşlü, daha savadlı olmasını arzu edirəm.

5. Azərbaycan bəstəkarlıq sənətinin inkişafı ilə Türkiyə bəstəkarlıq sənətinin inkişafı arasında fərq?

-Fərq çoxdu. O zaman rejimli ölkədə yaşadığımız üçün, Azərbaycan Sovetlər birliyinin içində olduğumuz üçün və bəzi şeyləri bizə mərkəzdən məcburən etdiklərinə görə musiqi mədəniyyəti, musiqi tədrisi də mərkəzdən idarə olunurdu. Bu səhəddə bir az bəxtimiz gətirmişdi. Azərbaycanda musiqi mədəniyyəti, musiqi tədrisinin qurulmasında o rejimin müsbət rolu oldu. Kommunizm rejimində və Azərbaycanda XX əsrdə çox güclü və böyük sayda bəstəkarlar orduya yetişdi. Onların bir çoxu Moskvada oxudu. Çox savadlı və müasir musiqinin nailiyyətlərinə yiyələnmiş bəstəkarlarımız oldu. Türkiyədə bu yolun başqa bir tarixi var. Türkiyədə cumhuriyyət qurulandan sonra, Atatürk dünya musiqisini də, Avropa musiqisini də Türkiyədə təbliğ etmək fikrinə düşdü. Bir neçə öyrəncini, tələbənini, gənc musiqiçiləri Avropaya oxumağa göndərdi. Onlar oxudular və vətənə döndülər. Ən məşhurları 6 nəfər idi. Bəstəkarlar "Altılıq" deyirdilər onlara. Onlara da Dövlət adından operalar, simfoniyalar, oratoriyalar sifariş olundu. Belə başladı Türkiyədə bəstəkarlıq sənəti. Amma arı gəlmədi. Çünki, dövlət bu işə yardım etmədi. Dövlət fikirləşdi ki, demokratiya, necə dəyərlər bəstəkarlara sərbəstlik versin. Dedi ki, əgər əsəriniz yaşayacaqsa, maliyyə faydasını alacağınızsa, təbii ki, yazın. Amma Şərqlə xalqların içində Avropa mədəniyyətini bu cür inkişaf etdirmək olmur, çox çətin olur. Mütləq, dövlətin dəstəyi lazımdır. Ona görə bir az necə deyim, inkişafdan qaldı demək istəmirəm, çünki, indi də çox gözəl Türkiyə bəstəkarları var. Avropada oxumuşları var, oxuyub Avropada yaşayanları da var. Burada bir çoxlarını bizimkilərin bəziləri tanıyırlar. Amma Türkiyədə bəstəkarlıq məktəbi deyilən bir şey təəssüf ki, qurula bilmədi. Azərbaycanda öncə də vardı, indi də davam edir. Fərq budur. Amma Türkiyədə böyük bəstəkarlar var. Elə biri, Adnan Sayqunun adını çəkmək yetər.

6. Müasir bəstəkəliqda çatışmamazlıqlar, qüsurlar? (Məsələn, bəzi gənc bəstəkarlar müasir əsərlər adı altında istədiklərini edirlər.)

–Azərbaycanda bəzən, elə əsərlər yaranır ki, belə deyək, müəllifinin hansı mədəniyyətdən olduğu, hansı köklərə malik olduğu, hardan gəldiyi, bir az çətin bilinir. Mən onu qüsurlar yox, bir qeyd kimi demək istəyirəm. Çünki, bəstəkara demək olmaz, elə yazma belə yaz. Kim necə istəyir yazır. Amma mənim düşüncəmdə heç bir mədəniyyətdən gəlməmiş bir əsər olmur. Elə əsərlər yaşayır. Tarix bizə göstərdi ki, o əsərlər ən yaxşı halda gənc bəstəkarların mənasının üstündə bir dərslilik kimi qalır. Geniş tamaşaçıya, geniş kütləyə çatmır. Çatsa da mütəxəssislərə yox, o cür musiqi sevmən və yazanlara zövq verə bilər. Amma, musiqi sənəti bildiyimiz kimi, hər kəs üçündür. Hər bir insan musiqini sevər və musiqininin də vəzifəsi çalışıb hər bir insanın ruhuna, könlünə yol tapmaqdır. Bunun da yolu, bizdə köklərə bağlı olmaqdır. Bax, bu bir az son zamanlar az olur və eyni zamanda da bunun ifrat dərəcəsi olur. Yəni, bəziləri Azərbaycan muğamını götürüb nota salıb, öz əsərləri kimi təqdim edirlər. Azərbaycan muğamını olduğu kimi götürüb, əsərinə salıb və qeyd etmirlər burda filan muğamdan istifadə olunub. Azərbaycanı yaşamağın xarici dinləyici bu əsəri dinləyərkən aldanır. Elə bilir ki, bu musiqi bütövlükdə bu bəstəkərindir. Çünki, ona başqa informasiya verilmir. Mən bunun əleyhinəyəm. Mən hesab edirəm ki, Azərbaycan bəstəkərinin əgər muğama ehtiyacı varsa, özü oturub muğam bəstələməlidir. Yəni, muğam bilirik ki, yan improvizasiyon olan musiqidir, sistemi var, məqamları var, şöbələri var. Hər kəs bunu bilir. Dərindən öyrənib və bunun əsasında öz muğamını bəstələməsi lazımdır. Yaxud, əgər sən bu mənbədən istifadə edirsənsə, o zaman orda yazılmalısan ki, bu əsərdə filan-filan muğamların filan şöbələrindən istifadə olunub. Yoxsa millətin, xalqın malını mənimsəmək kimi çıxır. Muğam xalqındı, istifadə etməyə yasaq yoxdur. Təbii ki, hər kəs istifadə edə bilər. Amma deməliyənsə, bunu mən istifadə etdim.

Bəzi gənclər müasir musiqi adı altında istədiklərini edirlər. Bu, gənclikdən gələn bir şeydi. Biz də gənc olanda, biza deyiləndə ki, sizin musiqinizi biz anlamırıq, biz də deyirdik ki, onu siz anlamarsınız, gələcək nəsil anlayar. Amma yaşlandıqca fikirlər dəyişir. Yəni, indidən onları "döymək" lazım deyil. O gənclik xəstəliyi deyilən bir şeydir ki, mən edirsəmsə deməli, doğrudur. Həyat onlara zamanla hər şeyi öyrədəcək. Bu əsərlərə heç kim qulaq asmayanda və yaxud az sayda insanlar

qulaq asmağa başlayanda bunlar düşüncəklər, mənim əsərimə niyə qulaq asırlar? Və ordan cavabını tapacaqlar, ağı varsa, istedadı varsa normal musiqiyə, yəni insanlara ürvanlanmış musiqiyə dönəcəklər. Ona görə onları mənə sızmaq lazım deyil. Bir də müasir musiqi ifadəsi bir az çox işləndi və çox hırpalandı, belə deyək. Nə deməkdir müasir musiqi? Tarix olaraq bu gün, dünən yazılan musiqilərin hamısı müasirdir. Tarix olaraq bu gün yazılıb, dünən yazılıbsa indinin musiqisidir. Yox, üslub baxımından deyilsə belə çıxır ki, müasir musiqi - yəni "yaxşı", və yaxud müasir olmayan - yəni "pisa" bölünür. O zaman sual yaranır. Onda Baxı neyləyək? Beethoveni neyləyək? Mosartı neyləyək? Çünki, dünyada ən çox əsərləri ifa olunan bəstəkar Mosartdır. Mosart müasimi, yoxsa yox? Dediym odur ki, belə kəskin fərqləndirmək lazım deyil. Dönəmində yaşayıb və yazan bəstəkar müasir bəstəkardır. Dönəmində yaşayıb yazan bəstəkərin əsərləri müasir əsərlərdir. Hansı üslubda, hansı texnikada yazmasından asılı olmayaraq. Mən belə yanaşıram. Çünki, həyat məni bir az bu işlərə öyrətdi. İnşAllah onlara da öyrədəm.

7. Hansı yaradıcılıq planlarınız var?

Planlar çoxdur. Əslində mən uzun illər üzə çıxarmış əsər haqqında danışmırdım. Həmişə deyirdim ki, mən üzə çıxmayan əsər haqqında danışmıram, çıxırsan sonra baxarım. Amma əsər var ki, üzə çıxma ehtimalı çətindir. Məsələn, böyük səhnə əsərləri mahını deyil, küçük bir pyes deyil, kamera əsəri deyil ki, onun üzə çıxması, onun ifa olunması bəstəkərin özündən asılı olsun, yəni, əsəri üzə çıxarmaq üçün, səsləndirmək üçün gedib musiqiçiləri tapıb, bir araya yığsın. Böyük ölçülü səhnə əsərləri yəni, baletdir, operadır burada heç yerə gedə bilmirsən. Bir dəne teatr var, gedirsən əsəri ora təqdim edirsən. Onlar da səhnəyə ya qoyurlar, ya qoymur. Özlərindən asılıdır.

Hal-hazırda 3-cü baleti bitirdim. "Daşqın" baletini. Baletin başqa adı da var "Tufan". Nuh peyğəmbərin tufanı, Nuh peyğəmbərin daşqını da deyirlər, onu bitirirəm. Ondan qabaq Türk mövzularında bir "Kızıl ırmak" baleti yazmışdım. Ondan da qabaq "Oğuzname" baletim var. Planlarda bir çox başqa əsərlər də var. Yəni, mən durmadan işləyirəm, çalışıram. Burda yaşamadığımdan onların ifa məsələləri bir az çətinləşir. Bizdə həmişə bu musiqilərə çətin ifa olur. Həmişə, hətta Sovet İttifaqı dönəmində də belə olub. Bu əsərlərin bizdə, Azərbaycanda yetəri qədər tanınmamasının səbəbi Şərq xalqlarına mənsub olduğumuz, müsəlman xalqı olduğumuzdan irəli gəlir.